

Karel Šindelář

Vzpomínka na akademika Bohumila Bydžovského

Časopis pro pěstování matematiky, Vol. 105 (1980), No. 3, 325--328

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/118065>

Terms of use:

© Institute of Mathematics AS CR, 1980

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

ZPRÁVY

VZPOMÍNKA NA AKADEMIKA BOHUMILA BYDŽOVSKÉHO

KAREL ŠINDELÁŘ, Praha

14. březen 1980 je dnem stého výročí narození velikého českého matematika akademika BOHUMILA BYDŽOVSKÉHO, profesora Karlovy university v Praze a našeho významného veřejného, školského a kulturního pracovníka.

O neobyčejném světovém kulturním významu tohoto výročí svědčí již ta okolnost, že je UNESCO zařadilo na rok 1980 do svého kalendáře výročí světových osobností a událostí.

Bohumil Bydžovský se narodil dne 14. března 1880 v Duchcově, kde jeho otec, stavební inženýr, pracoval na výstavbě dolů a železnic. Své útlé dětství prožil mezi severočeskými doly, horníky a železničáři. Již ve čtvrtém roce věku do jeho života tragicky zasáhl osud: ztratil svoji matku, která zemřela, když jí bylo teprve 24 let. Jeho otec se po druhé již neoženil a sám vychovával své čtyři děti, které mu tak zůstaly. Tak vyrůstal Bohumil Bydžovský od té doby v rodině jen svého otce, svých dvou bratří a jedné sestry. Při častých změnách působiště svého otce v severočeském pohraničí musel mladý Bohumil Bydžovský několikrát chodit i do německé školy.

Teprve ve věku deseti let se dostal do Prahy na Akademické gymnázium, které jako vynikající žák ukončil maturitou roku 1898. Další čtyři roky jeho života vyplnilo studium na filozofické fakultě university v Praze, kde byl zapsán jako posluchač matematiky a fyziky. Největší vliv na universitě na něj měl profesor Eduard Weyr, který vzbudil jeho zájem o geometrii. Za rok po ukončení studia státní závěrečnou zkouškou získal hodnost doktora filozofie na základě své disertační práce *O integrálech hypereliptických* na námět od profesora Karla Petra. To bylo již roku 1903 uprostřed jeho působení na různých středních školách v Praze a ve středních Čechách, z nichž roku 1910 po své habilitaci na filozofické fakultě přešel trvale na pražské vysoké školy.

Ještě před tím roku 1904 pojal za manželku PhDr. Marii Komínkovou, profesorku pražského dívčího gymnázia Minerva. Jejich manželství bylo obdařeno dvěma syny, roku 1906 Janem a roku 1908 Ladislavem.

Jako docent působil krátce mimo universitu i na ČVUT v Praze. Mimořádným profesorem university byl jmenován roku 1917. Po osvobození roku 1918 přešel na nově vytvořené ministerstvo školství a národní osvěty, z něhož se po roce opět vrátil na filozofickou fakultu university v Praze. Roku 1920 byl jmenován jejím

řádným profesorem. Po rozdělení filozofické fakulty na fakultu filozofickou a přírodovědeckou byl roku 1930 zvolen děkanem přírodovědecké fakulty Karlovy univerzity v Praze.

Když byly dne 17. listopadu 1939 české vysoké školy uzavřeny, uchýlil se do jihočeského rodiště své choti ve Veselí nad Lužnicí. Tam však byli oba roku 1942 zatčeni a vězněni v koncentračním táboře ve Svatobořicích u Kyjova. Ale ani toto utrpení profesora Bydžovského nezlomilo. Po propuštění a návratu do Veselí organizoval hrdinně a úspěšně hnutí odporu proti okupantům.

Ve znovuosvobozené vlasti se roku 1945 ihned vrátil na universitu do Prahy a roku 1946 byl zvolen jejím rektorem. Úřad rektora zastával téměř dva roky a ve funkci rektora vedl oslavy šestistého výročí založení Karlovy univerzity v Praze. Na trvalý odpočinek odešel až roku 1957 v 78. roce svého života.

Během svého působení na Karlově universitě v Praze napsal tři vysokoškolské učebnice několikrát vydané a věnované analytické geometrii, lineární algebře a obsáhlou učebnici algebraické geometrie.

Vědecké dílo akademika Bydžovského obsahuje šedesát prací. Kromě dvou z nich z diferenciální geometrie, věnovaných geodetickým křivkám na středových rotačních kvadrikách, patří jako celek do algebraické geometrie. Ta je obsažena ve všech jeho zbývajících pracích, jež je možno rozdělit zhruba do tří skupin. I v nich však autor ukazuje, že algebraickou metodu zkoumání geometrických útvarů dovede vhodně spojovat s metodou syntetickou.

Nejobsáhlejší z těchto tří skupin tvoří pojednání o algebraických čarách, rovinných i prostorových. Pozoruhodných výsledků bylo v této oblasti dosaženo zejména mistrným použitím teorie eliptických funkcí, které přineslo profesorovi Bydžovskému světové uznání již v první polovině jeho života. V dalších pracích autor ukázal na možnost aplikace eliptických funkcí i na čáry vyšších rodů než jedna prostřednictvím jejich adjungovaných čar, zvláště při vyšetřování jejich systémů, zejména sítí. Tato tematika vzbudila velký zájem v zahraničí, zvláště profesora Godeauxa v Belgii. Profesor Bydžovský využil dosažených výsledků v mnoha oblastech geometrie, zejména však vrhl nové jasné světlo na některé výsledky největších matematiků předcházející generace od Salmona až po Cremonu. Nevyhýbal se ani vyšetřování ploch.

Druhá z nich je věnována biracionálním transformacím. Od lineárních zobrazení, hlavně kolineací, vede cesta badatele Bydžovského ke Cremonovým transformacím v těsném sepětí se studiem čar rovinných i prostorových a skupin bodů na těchto čarách. Nejobecnější výsledky jsou pak involutorní kvadratické transformace v projektivních prostorech libovolné dimense a jejich rozklad na transformace jednodušší.

Poslední třetí skupina prací akademika Bydžovského je věnována konfiguracím. Nejprve vyšetřoval konfiguraci Brianchonovu, potom Pascalovu a Hesseovu opět skvělým využitím eliptických funkcí. Rovinné konfigurace $(12_4, 16_3)$ zkoumal již před druhou světovou válkou a vrátil se k nim ještě několikrát po ní.

Poslední vědecká práce akademika Bohumila Bydžovského vyšla roku 1963, ve kterém slavil své 83. narozeniny.

Vedle vědecké a pedagogické činnosti se akademik Bydžovský mnoho angažoval v našem veřejném životě. Po celý život pracoval v didaktice středoškolské matematiky, byl autorem a spoluautorem mnoha pokrokových středoškolských učebnic a sbírky matematických příkladů, které vyšly v mnoha vydáních a byly překládány i do cizích jazyků.

Jako řádný profesor Karlovy university v Praze byl povolán do čela snah o přebudování našeho školství, zejména středního. I když všechny své záměry nemohl tehdy prosadit, přece školská reforma z roku 1933, vypracovaná komisí pod jeho předsednictvím, ovlivnila už tehdy významně naše školství a přispěla k jeho pokrokovému a demokratickému charakteru. Po ukončení druhé světové války se stal profesor Bydžovský jedním z předních zastánců a propagátorů jednotné školy, jež byla uskutečněna až po roce 1948.

Mnoho práce vykonal profesor Bydžovský v Jednotě československých matematiků a fyziků. Za to byl už roku 1928 zvolen jejím čestným členem. Po mnoho let byl hlavním redaktorem Časopisu pro pěstování matematiky a fyziky a dvakrát stanul v čele Jednoty ve funkci předsedy, kterou zastával celkem 13 let.

Mnoho času, sil a schopností věnoval profesor Bydžovský organizaci našeho vědeckého života. Pracoval často i na vedoucích místech našich dřívějších poměrně roztržitých vědeckých institucí, jejichž nástupkyní se stala na sklonku roku 1952 Československá akademie věd. Za své zásluhy se stal hned od počátku jejím řádným členem – akademikem. I ve svém pokročilém věku téměř 73 let vykonal akademik Bydžovský v ČSAV ještě mnoho práce, zejména v oblasti vydavatelské.

Na poli mezinárodní spolupráce v matematice vytvořil již roku 1920 s prof. Petrem a prof. Hostinským Národní komitét zastupující Československo v Mezinárodní matematické unii. Československou matematiku reprezentoval na mnoha svých cestách do zahraničí, zvláště na mezinárodní matematické kongresy, jichž se účastnil velmi aktivně, vědecky i organizačně. Mezinárodní referativní matematické časopisy přinášely po mnoho let zprávy o československých matematicích i jejich práci, napsané s nesmírnou pečlivostí a vzácnou objektivností profesorem Bydžovským. Na druhé straně našemu životu přibližoval výsledky světové matematiky velmi užitečnými recenzemi zahraničních publikací, hlavně z oboru algebraické a diferenciální geometrie.

Naší širší veřejnosti věnoval akademik Bydžovský svoji spolupráci při vydávání naučných slovníků, encyklopedií i publikací podobného charakteru, pro něž s velikou pečlivostí sestavoval matematická hesla. Jméno akademika Bydžovského je také uváděno v mnoha našich i zahraničních publikacích pro informaci matematické i širší veřejnosti.

Za své zásluhy byl akademik Bydžovský vyznamenán Řádem republiky a mnoha dalšími poctami, zahraničními i domácími.

Po celý svůj život však zůstal nesmírně skromný, lidský a laskavý, nesmírně dobrý, pokrokový a šlechtný, vždy schopný a připravený rozdávat svoji pomoc i vzácnou duševní pohodu všem, kteří potřebovali. Jeho hluboká duševní rovnováha, smysl pro

krásu a nesmírná dobrota srdce vyzařovaly z celé jeho osobnosti: z jeho přednášek, seminářů, zkoušek, z každého jeho slova i činu.

O tom by nejlépe mohli vyprávět jeho žáci. Škola algebraické geometrie, kterou u nás založil, dosud staví na jeho vědeckém i lidském odkazu.

Akademik Bohumil Bydžovský nás navždy opustil dne 6. května 1969 a byl za tři týdny následován svojí chotí Dr. Marií Bydžovskou rozenou Komínkovou. Jeho zpopelněné ostatky jsou uloženy na Olšanských hřbitovech v těsné blízkosti třídy Jana Želivského, ale jeho památka stále žije v srdcích jeho žáků a nikdy v nich neuhasne.

KOBRA

Ve dnech 1. — 5. října 1979 se v hotelu Rekreat na Horním Bradle v Železných horách konala podzimní škola Kobra o teorii obrazců. Uspořádala ji závodní pobočka ČVTS při Matematickém ústavu ČSAV ve spolupráci s matematickou vědeckou sekci JČSMF. Hlavním cílem školy bylo seznámit účastníky s Grenanderovou teorií syntézy obrazců a se základními matematicko-statistickými metodami rozpoznávání obrazců. Kromě toho měli účastníci školy možnost přednést zde sdělení o svých výsledcích i o zkušenostech s praktickými aplikacemi metod vícerozměrné analýzy. Na programu školy byl rovněž diskusní večer o otevřených otázkách.

Podzimní školy Kobra se zúčastnilo 61 odborníků z 39 výzkumných a vysokoškolských pracovišť. Byly předneseny tyto referáty a sdělení:

Z. ŠIDÁK: *Základní orientace o syntéze a rozpoznávání obrazců*

F. ZÍTEK: *Generátory — základní kameny výstavby obrazců*

J. HUSTÝ: *Bayesovská teorie rozhodování*

S. HOJEK: *Konfigurace*

P. PUDIL: *Kvantitativní míra efektivnosti příznaků vybraných metodami diskriminační analýzy*

P. KRATOCHVÍL: *Pravděpodobnosti na konfiguracích*

Z. ŠIDÁK: *Obrazy v syntéze obrazců, I.*

E. NEUSTUPNÝ: *Syntéza archeologických struktur*

I. PAVLŮ: *Algoritmus krystalizace tříd*

V. KOUTNÍK: *Odhadování parametrů a učení s učitelem*

M. JOSÍFKO: *Některé problémy užití diskriminační analýzy v sociálních vědách*

M. KVASNICA: *Rychlý algoritmus pro určení orientace kvádrů*

J. VONDRÁČEK: *Neparametrické odhady rozložení pravděpodobnosti*

A. FILÁČEK: *Lineární diskriminační funkce*

P. KRATOCHVÍL: *Obrazy v syntéze obrazců, II.*

A. LEŠANOVSKÝ: *Deformace v syntéze obrazců, I.*

A. LUKASOVÁ: *Hierarchická aglomerativní shlukovací procedura*

P. NAHODIL: *Některé rychlé metody shlukové analýzy a jejich aplikace v medicíně*

Z. ŠIDÁK: *Deformace v syntéze obrazců, II.*

Kromě toho byla ve středu 3. října odpoledne uspořádána exkurse do Slatiňan s návštěvou hippologického musea a Výzkumné stanice pro chov koní, což je pracoviště, kde se úspěšně uplatňují metody matematické statistiky v chovatelské praxi.

Podzimní škola Kobra splnila bezpochyby svůj účel. K jejímu zdaru přispělo též příjemné prostředí hotelu Rekreat i počasí, které škole opravdu přálo.

Škola Kobra volně navázala na letní školu shlukové analýzy, kterou pořádala JČSMF v září 1976 v Harrachově. Začíná se tak realizovat záměr uspořádání delšího cyklu škol věnovaných postupně různým metodám vícerozměrné analýzy dat. S další školou cyklu nazvanou Diana a zaměřenou především na problematiku diskriminační analýzy se předběžně počítá na rok 1982.

František Zítek, Praha